

นิเวศวิทยาทางสังคมเพื่อจัดการสิ่งแวดล้อมป่าชายเลนในพื้นที่ตำบลปากพูน จังหวัดนครศรีธรรมราช*

SOCIAL ECOLOGY FOR ENVIRONMENTAL MANAGEMENT OF MANGROVE FORESTS IN PAK PHUN SUBDISTRICT NAKHON SI THAMMARAT PROVINCE, THAILAND

ไพรัตน์ ฉิมหาด¹, พระวรพิรุณพิทักษ์ (ปรีดา บัวเมือง)¹, เดโช แขน้ำแก้ว^{2*}, เชษฐา มุหะหมัด²,
พระครูปลัดสาโรจน์ ธมมสโร (แช่อู)³, พระครูพรหมเขตคณารักษ์ (ชัยสิทธิ์ เรืองรอด)⁴, ทศพร กาญจนภมรพัฒน์⁵
Pairat Chimhad¹, Phra Vajraphutthibundit (Preeda Buamuang)¹, Daycho Khaenamkhaew^{2*}, Chettha Muhamad²,
Phrakhru palad Sarote Saeou³, Phrakruphromkhetkanarak (Chaiyasit Ruangrod)⁴, Todsaporn Kanchanapamornpat⁵

¹คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

นครศรีธรรมราช ประเทศไทย

¹Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhon Si Thammarat Campus,
Nakhon Si Thammarat, Thailand

²คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช นครศรีธรรมราช ประเทศไทย

²Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Si Thammarat Rajabhat University,
Nakhon Si Thammarat, Thailand

³คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

นครศรีธรรมราช ประเทศไทย

³Faculty of Buddhist Studies, Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhon Si Thammarat Campus,
Nakhon Si Thammarat, Thailand

⁴โรงเรียนพระปริยัติสามัญวัดสระเรียง นครศรีธรรมราช ประเทศไทย

⁴Wat Srariang Buddhist Secondary School, Nakhon Si Thammarat, Thailand

⁵นักวิชาการอิสระ นครศรีธรรมราช ประเทศไทย

⁵Independent Academic, Nakhon Si Thammarat, Thailand

*Corresponding author E-mail: Daycho_kha@nstru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์สภาพปัญหาการจัดการสิ่งแวดล้อมป่าชายเลน และ
2) เสนอแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมป่าชายเลน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากองค์กรปกครอง
ส่วนท้องถิ่นและผู้นำท้องถิ่น สถานประกอบการและวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สถาบันการศึกษาและ
ภาคเอกชน เลือกแบบเจาะจง รวมจำนวนทั้งสิ้น 40 คน การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการ
สนทนากลุ่ม ใช้แบบสัมภาษณ์ และแบบบันทึกการสังเกต เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย วิเคราะห์เนื้อหาโดยการ

สรุปตามสาระสำคัญเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัญหาการจัดการสิ่งแวดล้อมป่าชายเลน ได้แก่ ปัญหาความเสื่อมโทรมจากการใช้ที่ดินไม่เหมาะสม การขยายเมือง การท่องเที่ยว การเกษตรและมลพิษ โดยเฉพาะจากนากุ้งและโรงงาน ทำให้คุณภาพน้ำและดินเสื่อมโทรม รวมถึงขยะที่ทิ้งโดยชุมชนและนักท่องเที่ยวส่งผลเสียต่อระบบนิเวศ การกัดเซาะชายฝั่งจากคลื่นทะเลและกิจกรรมชุมชน เป็นปัญหาร้ายแรงที่ต้องการความร่วมมือจากทุกภาคส่วนและนโยบายสาธารณะที่ชัดเจนในการควบคุมการใช้ที่ดิน การปล่อยของเสีย การฟื้นฟูป่าชายเลนและการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมป่าชายเลน และ 2) แนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมป่าชายเลน ได้แก่ การสร้างความตระหนักและความเข้าใจในความสำคัญของป่าชายเลนที่มีต่อชีวิตและเศรษฐกิจของชุมชน รวมถึงการสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็งระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและสนับสนุนนโยบายในการจัดการสิ่งแวดล้อมป่าชายเลน การประสานงานและการทำงานร่วมกันของเครือข่ายและชุมชนท้องถิ่น การสร้างพันธสัญญาเพื่อความร่วมมือและแลกเปลี่ยนความรู้ งบประมาณและเทคนิคจากเครือข่ายเพื่อพัฒนาความสัมพันธ์และสร้างความเข้มแข็งในการจัดการสิ่งแวดล้อมป่าชายเลน

คำสำคัญ: นิเวศวิทยาทางสังคม, การจัดการสิ่งแวดล้อม, ป่าชายเลน

Abstract

This research article aimed to 1) Analyze the existing problems in mangrove environmental management and 2) Propose guidelines for mangrove environmental management. It was a qualitative research study. Key informants included representatives from local administrative organizations, local leaders, eco-tourism businesses and community enterprises, educational institutions, and the private sector. A total of 40 participants were purposively selected. Data was collected through in-depth interviews and focus group discussions, using interview guides and observation record forms as research tools. The data were analyzed using content analysis and summarized descriptively. The research findings revealed that: 1) The problems in mangrove environmental management included degradation due to improper land use, urban expansion, tourism, agriculture, and pollution-especially from shrimp farms and factories-which led to the deterioration of water and soil quality. Waste discarded by communities and tourists also negatively impacts the ecosystem. Coastal erosion caused by sea waves and community activities posed a serious issue that required cooperation from all sectors and clear public policies to regulate land use, waste discharge, mangrove rehabilitation, and community participation in mangrove environmental management; and 2) The proposed guidelines for mangrove environmental management involved raising awareness and understanding of the importance of mangroves to community life and the economy. The study also emphasized the need to build strong stakeholder networks and support policies for effective mangrove environmental management. Coordination and collaboration among networks and local communities were

encouraged, along with creating commitments for cooperation and knowledge sharing, budget allocation, and network technical support. These efforts aimed to strengthen relationships and enhance sustainable mangrove environmental management capacity.

Keyword: Social Ecology, Environmental Management, Mangrove Forests

บทนำ

นิเวศวิทยาทางสังคม (Social Ecology) เป็นแนวคิดเชิงนิเวศและปรัชญาสิ่งแวดล้อมที่รวบยอดแนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติ เน้นความเชื่อมโยงระหว่างมนุษย์ สังคม และธรรมชาติ โดยมองว่า ปัญหาสิ่งแวดล้อมไม่ได้เกิดจากธรรมชาติเสื่อมโทรมเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังเป็นผลมาจากโครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองด้วย เช่น ถ้าแม่น้ำเน่า อาจไม่ใช่แค่เพราะคนทิ้งขยะ แต่เพราะโรงงานที่มีอำนาจทำลายสิ่งแวดล้อมโดยไม่รับผิดชอบ เป็นต้น ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่สามารถปฏิเสธได้เลยว่า หลายครั้งมนุษย์และสังคมเข้ามาเปลี่ยนแปลงธรรมชาติ เช่น การตัดไม้ทำลายป่าเพื่อใช้พื้นที่เป็นประโยชน์สำหรับมนุษย์และสังคมโดยรอบเท่านั้น ไม่ใช่ประโยชน์สำหรับธรรมชาติแต่อย่างใด มิหนำซ้ำยังกลายเป็นปัญหาธรรมชาติที่มนุษย์ไม่เคยจินตนาตระหนักได้ตอนที่กลายเป็นมลพิษแล้วอีกด้วย (Bookchin, M., 1990) แนวคิดนิเวศวิทยาทางสังคม (Social Ecology) จึงเป็นเครื่องมือสำคัญด้วยการสำรวจอดีตและการไตร่ตรองอย่างมีสติสัมปชัญญะเกี่ยวกับความเคลื่อนไหวเชิงนิเวศในการแก้ไขปัญหาหรือเปลี่ยนแปลงชุมชน บนฐานความคิดว่า “อยากแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม ต้องแก้ปัญหาสังคมไปพร้อมกัน” เพื่อให้สามารถเติมเต็มหรือช่วยพัฒนาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่นั้น ๆ ได้ โดยการมองทรัพยากรธรรมชาติในฐานะระบบที่เชื่อมโยงกับมนุษย์ เพราะธรรมชาติไม่สามารถแยกขาดจากมนุษย์ได้ ดังนั้น การจัดการจึงต้องให้ความสำคัญกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม และความสัมพันธ์ของคนในพื้นที่กับธรรมชาติ เช่น การอนุรักษ์ธรรมชาติที่ไม่ขัดแย้งกับการยังชีพของชุมชน การส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นในการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน การจัดการป่าแบบชุมชนที่คนในท้องถิ่นมีสิทธิในการดูแลและใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม เป็นต้น

ปฏิญญาโอฮาวาด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา และ Agenda 21 หรือแผนปฏิบัติการ 21 เป็นแผนแม่บทของโลก เรื่อง แผนปฏิบัติการสิ่งแวดล้อมและให้ชุมชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ที่มีผลมาจากการประชุม Earth Summit หรือการประชุมสุดยอดสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (The United Nations Conference on Environment and Development) ที่จัดโดยองค์การสหประชาชาติ (UN) ที่นครริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล เมื่อปี 2535 ที่ว่าด้วยการตระหนักถึงปัญหาของสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในสังคมโลก โดยประเทศต่าง ๆ รวมถึงประเทศไทย ได้ร่วมลงนามรับรองเอกสารเรื่องนี้ (Tokuç, A., 2013) อีกทั้ง ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 (2535 - 2539) และฉบับที่ 8 (2540 - 2544) ได้เน้นถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมทุกระบวนการตั้งแต่การจัดทำแผนปฏิบัติการสิ่งแวดล้อมจนถึงการเสริมสร้างความตระหนักและจิตสำนึกของประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2535); (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2540) และในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (2545 - 2549) ได้มีการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นแนวทางรวมถึงให้

ความสำคัญกับการปรับกลไก และกระบวนการจัดการเชิงบูรณาการที่เน้นการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคนในสังคมไทยให้มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2545) นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ยังได้ให้ความสำคัญในเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนดังปรากฏใน มาตรา 79 "รัฐต้องส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสงวน บำรุงรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุล รวมทั้งมีส่วนร่วมในการส่งเสริม บำรุงรักษาและคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามหลักการพัฒนาที่ยั่งยืนตลอดจนควบคุมและกำจัดการสะสมพิษที่มีผลต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพและคุณภาพของประชาชน" อีกด้วย (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540, 2540); (จำลอง โพธิ์บุญ, 2555)

พื้นที่ “ป่าชายเลน” เป็นป่าที่ขึ้นบริเวณรอยต่อระหว่าง แผ่นดินกับทะเล หรือพื้นที่น้ำกร่อย เช่น ปากแม่น้ำ ชายฝั่งทะเล ซึ่งมีพืชเฉพาะถิ่นที่สามารถอยู่ในสภาพแวดล้อมเค็ม ๆ และมีน้ำขึ้นน้ำลงได้ ป่าชายเลน จึงเปรียบเสมือน “สมบัติล้ำค่า” ที่ช่วยทั้งสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และความมั่นคงของชีวิตมนุษย์ ถ้ามนุษย์และสังคมสามารถรักษาป่าชายเลนไว้ได้ อันเป็นการฟื้นฟูความปรองดองระหว่างธรรมชาติ (กองอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน, 2565); (Chodorkoff, D., 2020) พื้นที่ตำบลปากพูน จังหวัดนครศรีธรรมราช พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นดินร่วนปนทราย และดินตะกอน มีความอุดมสมบูรณ์ในระดับปานกลาง รูปร่างพื้นที่ของตำบลจะยาวและอยู่บนภูมิประเทศที่เป็นสันดอนจากการตกตะกอนของทรายทำให้เกิดปัญหาการระบายน้ำ อีกทั้ง บริเวณชายทะเลจะมีพื้นที่ “ป่าชายเลนในพื้นที่ที่น้ำเป็นท่ง” ในปัจจุบัน เนื่องจากทรัพยากรเหล่านี้ประสบปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษทางน้ำ เนื่องจากการบุกรุกสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัยริมคลอง โดยมีคลองที่สำคัญอยู่ 2 สาย คือ คลองท่าแพ ต้นน้ำเขาหลวงผ่านจากคลองบ้านตาลไหลผ่านตำบลท่าจั่ว ต้นน้ำมาจากอำเภพรหมคีรีไหลออกสู่ปากอ่าวไทยบริเวณปากน้ำคลองปากพวย ต้นน้ำจากเทือกเขาหลวงไหลผ่านอำเภพรหมคีรี บ้านเหลาโอนไหลสู่อ่าวไทย จึงได้มีการวิเคราะห์ศักยภาพในการประเมินสถานการณ์การพัฒนาในปัจจุบันและโอกาสในการพัฒนาในอนาคตของพื้นที่ตำบลปากพูน เป็นการประเมินโอกาสและอุปสรรคหรือข้อจำกัดของสภาพแวดล้อมภายนอกที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น รวมถึงจุดแข็งและจุดอ่อนของท้องถิ่นเพื่อพิจารณาศักยภาพการพัฒนาของแต่ละยุทธศาสตร์ของตำบลปากพูนได้รวบรวมปัญหาและความต้องการของประชาชนในพื้นที่ตำบลปากพูน ซึ่งได้จากการจัดประชาคมท้องถิ่น และข้อมูลจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง นำมาจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ. 2561 - 2565) เพื่อการพัฒนาเมืองน่าอยู่และการกระจายความเจริญที่สอดคล้องกับการพัฒนาในอนาคตของพื้นที่ตำบลปากพูน (เทศบาลเมืองปากพูน, 2566ก)

จากข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาวิจัยสิ่งแวดล้อมป่าชายเลนในพื้นที่ตำบลปากพูนเพื่อต้องการทราบปัญหาและข้อมูล เพื่อสร้างความตระหนักรู้ให้เห็นความสำคัญของป่าชายเลนในตำบลปากพูนและส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและสร้างโอกาสในด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และเพิ่มพูนความรู้และความเข้าใจในด้านนิเวศวิทยาทางสังคมและการจัดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมป่าชายเลนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาการจัดการสิ่งแวดล้อมป่าชายเลนในพื้นที่ตำบลปากพูน จังหวัดนครศรีธรรมราช

2. เพื่อเสนอแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมป่าชายเลนในพื้นที่ตำบลปากพูน จังหวัดนครศรีธรรมราช

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้วิจัยได้เลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยผู้วิจัยทำการเลือกผู้ที่มีประสบการณ์และสอดคล้องกับเกณฑ์ที่กำหนด ดังนี้ 1) ตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและผู้นำท้องถิ่น โดยกำหนดเลือกจากผู้ที่มีบทบาทในการจัดการและดูแลป่าชายเลน ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 7 คน สมาชิกสภาในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 3 เขต/เขตละ 4 คน จำนวน 12 คน และผู้นำท้องถิ่น จำนวน 1 คน รวมจำนวน 20 คน 2) ตัวแทนสถานประกอบการและวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ตำบลปากพูน โดยกำหนดเลือกจากผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับการจัดการดูแลป่าชายเลนและส่งเสริมการท่องเที่ยวจากป่าชายเลน ประกอบด้วย ตลาด 100 ปี ท่าแพ จำนวน 2 คน ความสุขชาวเล จำนวน 2 คน อุโมงงเมซอล จำนวน 2 คน โรงเหินยวายศรี จำนวน 2 คน ท่าเรือคนชายเลน จำนวน 2 คน รวมจำนวน 10 คน 3) ตัวแทนสถาบันการศึกษา โดยกำหนดเลือกจากผู้ที่ทำหน้าที่ในการส่งเสริมและถ่ายทอดการอนุรักษ์ให้กับคนในพื้นที่ตำบลปากพูน ประกอบด้วย ครูและนักเรียนโรงเรียนเทศบาลเมืองปากพูน จำนวน 2 คน ครูและนักเรียนโรงเรียนผู้สูงอายุ จำนวน 2 คน ครูศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน 1 คน รวมจำนวน 5 คน และ 4) ตัวแทนภาคเอกชน โดยกำหนดเลือกจากผู้ที่มีบทบาทในการส่งเสริมอาชีพและการอนุรักษ์ป่าชายเลนในพื้นที่ตำบลปากพูน ประกอบด้วย บริษัทน้ำทิพย์ จำนวน 4 คน เจ้าของเรือรับจ้าง จำนวน 1 คน รวมจำนวน 5 คน (เทศบาลเมืองปากพูน, 2566) ได้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญรวมจำนวนทั้งสิ้น 40 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง ซึ่งผู้วิจัยกำหนดลักษณะคำถามแบบปลายเปิด โดยมีประเด็นคำถามที่เกี่ยวข้องกับสาระสำคัญในประเด็นสภาพปัญหาการจัดการสิ่งแวดล้อมป่าชายเลน ประกอบด้วย การวิเคราะห์ข้อมูลป่าชายเลนและสภาพแวดล้อมบริเวณชายฝั่งทะเลเสื่อมโทรมไป ผลกระทบต่อป่าชายเลนจากการทำนาเกลือ การปล่อยของเสียจากโรงงานหรือการปล่อยสารเคมี การทิ้งขยะจากสมาชิกชุมชนและนักท่องเที่ยว และการจัดการขยะของชุมชน การกัดเซาะชายฝั่งของคลื่นจากทะเลที่ส่งผลต่อป่าชายเลน นโยบายสาธารณะที่เสนอแนะเป็นเรื่องเกี่ยวกับมาตรการในการแก้ปัญหาสภาพป่าชายเลนที่เสื่อมโทรม และแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมป่าชายเลน โดยมีตัวอย่างคำถาม เช่น ป่าชายเลนและสภาพแวดล้อมบริเวณชายฝั่งทะเลเสื่อมโทรมไปอย่างไรบ้าง? การทำนาเกลือ การปล่อยของเสียจากโรงงานหรือการปล่อยสารเคมี ส่งผลกระทบต่อป่าชายเลนอย่างไรบ้าง? และนโยบายสาธารณะที่เสนอแนะเป็นเรื่องเกี่ยวกับมาตรการในการแก้ปัญหาสภาพป่าชายเลนที่เสื่อมโทรม เป็นอย่างไร? เป็นต้น ผู้วิจัยทำการสร้างแบบสัมภาษณ์ โดยการศึกษาข้อมูลแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องจากหนังสือ งานวิจัย บทความทางวิชาการ และเอกสารที่เกี่ยวข้อง จากนั้นทำการกำหนดข้อคำถามในการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มตามข้อวัตถุประสงค์ จากนั้นผู้วิจัยนำเครื่องมือไปตรวจประเมินหาความเที่ยงตรง (Validity) และความถูกต้องของเนื้อหา ได้ผลลัพธ์อยู่ในเกณฑ์ที่มีคุณภาพและความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของ

การวิจัย โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน จากนั้นปรับแก้ไขตามคำแนะนำจนสมบูรณ์เรียบร้อยก่อนนำไปใช้ในการเก็บข้อมูล (Miles, M. B. & Huberman, A. M., 1994)

2. แบบบันทึกการสังเกตแบบไม่เป็นทางการ ในการบันทึกการสังเกตพฤติกรรมของผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มในประเด็นสภาพปัญหาการจัดการสิ่งแวดล้อมป่าชายเลน และแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมป่าชายเลน โดยผู้วิจัยกำหนดเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) มีเกณฑ์ให้คะแนน 3 ระดับ ได้แก่ 3 หมายถึง มีพฤติกรรมความตั้งใจในการเข้าร่วมอยู่ในระดับมากที่สุด 2 หมายถึง มีพฤติกรรมความตั้งใจในการเข้าร่วมอยู่ในระดับปานกลาง 1 หมายถึง มีพฤติกรรมความตั้งใจในการเข้าร่วมอยู่ในระดับน้อยที่สุด (วิเชียร เกตุสิงห์, 2538) ซึ่งผู้วิจัยได้นำเครื่องมือมาการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ได้ผลลัพธ์อยู่ในเกณฑ์ที่มีคุณภาพและความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน จากนั้นปรับแก้ไขตามคำแนะนำจนสมบูรณ์เรียบร้อย จากนั้นจึงนำแบบบันทึกไปทดลองใช้ (try-out) กับกลุ่มตัวอย่างบางส่วนเพื่อตรวจสอบความเหมาะสมและปรับปรุงตามผลที่ได้ ก่อนนำไปใช้จริงในการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Spradley, J. P., 1980)

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มในช่วงเดือนที่ 2 ของการดำเนินการวิจัย 1) การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เป็นการขอความร่วมมือสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ จากกลุ่มตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและผู้นำท้องถิ่น สถานประกอบการและวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สถาบันการศึกษา และภาคเอกชนในพื้นที่ โดยผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง และการใช้เครื่องมืออุปกรณ์ประกอบการวิจัย ได้แก่ เครื่องบันทึกภาพและเสียง เพื่อบันทึกภาพนิ่ง บันทึกเสียง และวิดีโอ ตลอดช่วงดำเนินการสัมภาษณ์ และ 2) การสนทนากลุ่ม เพื่อเสนอแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมป่าชายเลนในพื้นที่ตำบลปากพูน จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยผู้วิจัยใช้ข้อคำถามที่น่าสนใจจากการสัมภาษณ์เชิงลึกมาใช้ในการสนทนากลุ่ม เพื่อค้นหาคำตอบที่ยังคลุมเครือ ไม่แน่ชัด เพื่อช่วยทำให้งานวิจัยมีความสมบูรณ์ขึ้น ทำการเก็บข้อมูลโดยใช้เครื่องมืออุปกรณ์ประกอบการวิจัยเช่นเดียวกับการสัมภาษณ์ ได้แก่ เครื่องบันทึกภาพและเสียง เพื่อบันทึกภาพนิ่ง บันทึกเสียง วิดีโอ และใช้แบบบันทึกการสังเกตพฤติกรรมการเข้าร่วมตลอดช่วงดำเนินการสนทนากลุ่ม เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

โดยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามเนื้อหา (Content analysis) แล้วสรุปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลจากการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลจากการวิเคราะห์จากเอกสาร ประกอบกับข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) (Patton, M. Q., 2015) หลังจากนั้น ผู้วิจัยยืนยันความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูลด้วยการให้บุคคลที่อยู่ในปรากฏการณ์ที่ศึกษาและบุคคลที่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ทำการศึกษารวบรวมและรับรองความถูกต้อง (Lincoln, Y. S. & Guba, E. G., 1985) ผู้วิจัยใช้กับข้อมูลเบื้องต้นและข้อมูลที่เป็นส่วนที่ผู้วิจัยได้ตีความแล้วนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) นำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนาและนำเสนอข้อมูลโดยมุ่งเน้นการสรุปตามสาระสำคัญตามวัตถุประสงค์การวิจัย

ผลการวิจัย

1. สภาพปัญหาการจัดการสิ่งแวดล้อมป่าชายเลนในพื้นที่ตำบลปากพูน จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า

1.1 ความเสื่อมโทรม เนื่องจากป่าชายเลนเสื่อมโทรมและต้องการความร่วมมือจากหลายฝ่ายเพื่อแก้ปัญหาอย่างครอบคลุมและเหมาะสม โดยเฉพาะผู้นำที่สามารถสร้างความเข้าใจและยอมรับในชุมชนท้องถิ่นเพื่อร่วมตัดสินใจและปฏิบัติการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม องค์กรไม่แสวงหาผลกำไรและภาคเอกชนก็มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าชายเลน การจัดการที่ดินและน้ำ การควบคุมมลพิษและการป้องกันการสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติ การร่วมมือของทุกภาคส่วนในการฟื้นฟูระบบนิเวศป่าชายเลน

1.2 ขอบเสียและสารเคมี เป็นผลกระทบต่อป่าชายเลนจากการทำนาเกลือจากการปล่อยของเสียและสารเคมี ซึ่งต้องการความร่วมมือระหว่างรัฐบาล ภาคเอกชนและชุมชนเพื่อจัดการปัญหา ภาครัฐมีบทบาทสำคัญในการควบคุมการใช้ที่ดินและกำกับดูแลมาตรฐานการปล่อยของเสีย ขณะที่ภาคเอกชนสนับสนุนการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน การมีความตระหนักรู้และความร่วมมือที่ระหว่างทุกฝ่ายจะช่วยลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชนท้องถิ่นได้โดยการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องสำหรับการอนุรักษ์ป่าชายเลน

1.3 การทิ้งขยะ จากชุมชนและนักท่องเที่ยว ทำให้เกิดการอุดตันทางน้ำหรือน้ำท่วมส่งผลเสียต่อระบบนิเวศและสุขภาพสิ่งมีชีวิต สารเคมีในขยะยังทำลายสิ่งมีชีวิตในป่าชายเลน จำเป็นต้องสร้างความตระหนักรู้ถึงผลกระทบ พร้อมทั้งจัดระบบการเก็บขยะที่มีประสิทธิภาพและการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการขยะ การใช้นโยบายและข้อบังคับเพื่อส่งเสริมการจัดการขยะ

1.4 คลื่นทะเลที่กัดเซาะชายฝั่ง เป็นปัญหาร้ายแรงและมีผลกระทบต่อป่าชายเลนและสิ่งแวดล้อม เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศส่งผลต่อความรุนแรงของคลื่นทะเลและกัดเซาะชายฝั่ง กิจกรรมของชุมชน เช่น การก่อสร้างระบบคมนาคมทางเรือและโครงการพัฒนาชายฝั่ง ที่ขาดการวางแผนอาจเพิ่มความเสี่ยง การเปลี่ยนแปลงแนวร่องลึกทะเลและการสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติบนชายฝั่งสามารถเสี่ยงต่อการกัดเซาะชายฝั่งได้ ปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งจึงต้องมีการทำงานร่วมกันทุกภาคส่วน เพื่อหาทางแก้ไขและลดปัญหาโดยมีการพิจารณาความสมดุลระหว่างการพัฒนาและการอนุรักษ์ เพื่อรักษาความสมดุลและความหลากหลายของป่าชายเลน เพื่อให้มีคุณค่าทางธรรมชาติและเป็นแหล่งดำรงชีพที่สำคัญของคนในชุมชนและสัตว์ในอนาคต

1.5 นโยบายสาธารณะและมาตรการ ควรมีเป้าหมายชัดเจนในการแก้ไขปัญหาเพื่อผลกระทบเชิงบวกต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชนที่โดยการกำหนดพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาและอนุรักษ์ป่าชายเลน การส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนและพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม รวมถึงการควบคุมการใช้ทรัพยากรไม้ การควบคุมกิจกรรมที่มีผลกระทบต่อป่าชายเลน การจัดกิจกรรมการอบรมและการประชาสัมพันธ์ เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการป่าชายเลน นอกจากนี้ ยังสร้างโอกาสให้กับชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม นโยบายที่มีประสิทธิภาพควรถูกออกแบบให้สามารถรองรับความต้องการและสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงในพื้นที่หรือตามสถานการณ์ท้องถิ่นและนำไปสู่การดำเนินการที่มีประสิทธิภาพในการจัดการป่าชายเลนที่เสื่อมโทรม

2. แนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมป่าชายเลนในพื้นที่ตำบลปากพูน จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า มีแนวทางดังนี้

2.1 การสร้างความตระหนัก เป็นการตระหนักถึงความสำคัญของการสร้างเครือข่าย เนื่องจาก ป่าชายเลนมีบทบาทสำคัญต่อชีวิตและเศรษฐกิจของชุมชน การเชื่อมโยงระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียให้เกิดเครือข่าย การจัดการเชิงบูรณาการเพื่อสนับสนุนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมป่าชายเลน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้าใจและมีส่วนร่วมในการ ตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการป่าชายเลน นโยบายสาธารณะที่มีประสิทธิภาพเป็นตัวสำคัญในการสนับสนุนการ จัดการสิ่งแวดล้อมป่าชายเลน การสร้างเครือข่ายและนโยบายที่มีประสิทธิภาพต้องมีการสื่อสารและประสานงาน ในระดับท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม อาจเกิดความขัดแย้งในความคิดเห็นระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย นอกจากนี้ นโยบาย ที่ไม่ได้รับการสนับสนุนอาจทำให้การจัดการป่าชายเลนลดลงได้ ดังนั้น การสร้างเครือข่ายและการเข้าใจ ความสำคัญของนโยบายสาธารณะที่มีประสิทธิภาพเป็นสำคัญในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าชาย เลนของชุมชน

2.2 การประสานงานเครือข่าย โดยเฉพาะหน่วยงานและองค์กรเครือข่ายเพื่อการอนุรักษ์และ พัฒนาป่าชายเลนมีความสำคัญ เนื่องจากมีการระบอบระหว่างหน่วยงานภาครัฐ องค์กรเครือข่าย ชุมชนท้องถิ่น และ ภาคีเครือข่ายอื่น ๆ ซึ่งช่วยสร้างความร่วมมือและเสริมสร้างความเข้มแข็ง โดยการระดมกลุ่มที่เกี่ยวข้องและเชิญ ชวนให้มีส่วนร่วมในเครือข่ายการจัดการป่าชายเลน เพื่อเพิ่มมุมมองและทรัพยากรในการจัดการ กำหนดหน้าที่ และความรับผิดชอบให้กับแต่ละกลุ่ม โดยการจัดตั้งกรอบคิดในการทำงานร่วมกัน มีช่องทางการสื่อสารระหว่าง ภาคีเครือข่าย เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลและติดตามความคืบหน้า กำหนดกลยุทธ์และการจัดสรรทรัพยากร ติดตามผล การดำเนินงาน ทำให้การจัดการป่าชายเลนเป็นไปตามแผน การประสานงานและการทำงานร่วมกันช่วยให้การ อนุรักษ์และการฟื้นฟูป่าชายเลนมีความมั่นคงทางสังคมและเศรษฐกิจในท้องถิ่นได้

2.3 การสร้างพันธมิตรร่วมกัน (MOU) เป็นเครื่องมือสำคัญในการกระตุ้นความร่วมมือระหว่าง หน่วยงานทุกภาคส่วน โดยมีการระดมความคิดและประชุมร่วมกันเพื่อวางแผนการดำเนินงาน การตัดสินใจร่วมกัน เพื่อกำหนดเป้าหมายร่วมและแบ่งปันหน้าที่ชัดเจนเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลน นอกจากนี้ ยัง ช่วยในการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจและความร่วมมือในการดำเนินงานและ สร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับการอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลน

2.4 การร่วมคิดและวางแผนกิจกรรม เพื่อจัดการสิ่งแวดล้อมป่าชายเลนเป็นการใช้ความร่วมมือ จากทุกภาคส่วน ช่วยให้ทุกฝ่ายร่วมกันวางแผนในการดำเนินการที่เน้นการอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลน ด้วยการ ร่วมคิดแบบสร้างสรรค์และการแลกเปลี่ยนข้อมูล ทำให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายร่วม การใช้การ ประชุมร่วมกันช่วยเพิ่มความเข้าใจในปัญหาที่เกี่ยวข้องกับป่าชายเลน โดยระบุเป้าหมาย บทบาทและความ รับผิดชอบ เน้นการปรับตัวตามสถานการณ์และใช้ทรัพยากร ความเชี่ยวชาญ รวมถึงข้อมูลและเทคโนโลยีในการ ติดตามและประเมินผล การสร้างโอกาสให้ทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมและเรียนรู้ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ และสร้างพื้นฐานที่ เข้มแข็งสำหรับความสัมพันธ์ที่สันติระหว่างชุมชนกับธรรมชาติหรือป่าชายเลน

2.5 การดำเนินกิจกรรมร่วมกัน เป็นการแสดงถึงความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ซึ่งสะท้อนถึงการนำแผนงานไปสู่การปฏิบัติจริงเพื่อบรรลุเป้าหมายการอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลน การมีส่วนร่วม ของชุมชนเนื่องจากมีความเข้าใจในพื้นที่และได้รับผลกระทบโดยตรงจากกิจกรรมและระบบนิเวศ มีการติดตามผล และปรับปรุงก่อนที่จะขยายผลหรือนำไปใช้ในพื้นที่อื่น ๆ รักษาความสม่ำเสมอและมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายที่

เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ การจัดหาทรัพยากรทางการเงินและการสนับสนุนด้านเทคนิคหรือนวัตกรรมต่าง ๆ ช่วยให้เกิดกิจกรรมหรือโครงการประสบความสำเร็จได้

2.6 การบริหารจัดการเครือข่าย เป็นกลยุทธ์ที่สำคัญในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน โดยอาศัยการทำงานร่วมกันของหน่วยงานภาครัฐ เอกชนและชุมชน เน้นการสร้างความร่วมมือ การประสานงานและการรักษาความไว้วางใจระหว่างภาคีเครือข่าย ภายใต้การกำหนดบทบาทและความรับผิดชอบที่ชัดเจน แต่อาจพบปัญหาในการประสานงานและการทำงานข้ามภาคส่วนที่อาจทำให้เกิดการซ้ำซ้อนของงานหรือการละเลยภารกิจบางอย่าง จึงจำเป็นต้องมีกลไกการประเมินผลและการจัดการกับข้อมูลที่ได้มา เพื่อให้สามารถนำไปสู่การปรับปรุงที่เป็นรูปธรรมและมีประสิทธิผล การรวมกลุ่มความคิดและวัฒนธรรมที่หลากหลายให้เข้ากันได้ การดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายและพร้อมที่จะปรับตัวเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและผลลัพธ์ที่ดี

2.7 การพัฒนาความสัมพันธ์ เพื่อเสริมความเข้มแข็งของเครือข่ายและการปฏิบัติงานร่วมกันในการอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลน โดยการสร้างความไว้วางใจและการสื่อสารที่ดีระหว่างสมาชิกในเครือข่ายช่วยสร้างความร่วมมือและการทำงานร่วมกัน การกำหนดความรับผิดชอบที่ชัดเจนและเป้าหมายเพื่อให้ทุกฝ่ายมีการทำงานร่วมกันในทิศทางที่เดียวกัน รวมถึงสร้างระบบกลไกที่มีประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหาและข้อขัดแย้ง รวมถึงการพัฒนาทักษะและความสามารถของสมาชิกในเครือข่ายในการดำเนินการเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลน

2.8 การรักษาความสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง โดยการสร้างความเข้าใจและการสนับสนุนทางเทคนิค ทักษะและการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มความสามารถของภาคีเครือข่าย การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพผ่านเครื่องมือที่เหมาะสม การเข้าถึงข้อมูลที่รวดเร็วและการสนับสนุนนวัตกรรมที่ช่วยในพัฒนาการทำงาน การติดตามและประเมินผลตามกรอบการทำงานที่ชัดเจน

อภิปรายผล

1. สภาพปัญหาการจัดการสิ่งแวดล้อมป่าชายเลนในพื้นที่ตำบลปากพูน จังหวัดนครศรีธรรมราช อภิปรายผลได้ว่า มีปัญหาหลายด้านซึ่งต้องการความร่วมมือจากหลายฝ่ายเพื่อแก้ไขอย่างรอบด้าน ความเสื่อมโทรมของป่าชายเลนมาจากการใช้ที่ดินที่ไม่เหมาะสม เนื่องจากการกระทำของมนุษย์และการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติส่งผลกระทบต่อความสมบูรณ์ของระบบนิเวศป่าชายเลนและส่งผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่นและเศรษฐกิจส่วนรวม อาทิ การขยายพื้นที่เมืองและการพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยวและการเกษตร ทำให้พื้นที่ป่าชายเลนลดลง จำเป็นต้องมีการจัดการที่ดินและน้ำ ควบคุมมลพิษและการป้องกันการสูญเสียทรัพยากรป่าชายเลนที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน รวมถึงผู้นำท้องถิ่นและองค์กรไม่แสวงหาผลกำไรในการฟื้นฟูป่าชายเลน (Gilman, E. et al., 2007) ในขณะที่ ปัญหาของเสียและสารเคมีจากการทำนาเกลือเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้ป่าชายเลนถูกทำลาย เนื่องจากการปล่อยของเสียจากโรงงานอุตสาหกรรม การเกษตรและชุมชน หรือจากครัวเรือนไหลเข้าสู่ระบบนิเวศป่าชายเลนนำไปสู่การลดลงของคุณภาพน้ำ อันส่งผลเสียต่อสัตว์น้ำและพืชในป่าชายเลน และการใช้สารเคมีในการเกษตรส่งผลกระทบต่อคุณภาพน้ำและดินในป่าชายเลน การจัดการของเสียที่มีประสิทธิภาพจึงต้องการการร่วมมือระหว่างรัฐบาล ภาคเอกชนและชุมชนในการควบคุมการใช้ที่ดินและมาตรฐานการปล่อยของเสีย อีกทั้ง การทิ้งขยะจาก

ชุมชนและนักท่องเที่ยวทำให้เกิดการอุดตันทางน้ำและน้ำท่วม ส่งผลเสียต่อระบบนิเวศและสิ่งมีชีวิต ขยะพลาสติก และสารเคมีในขยะทำลายสิ่งมีชีวิตในป่าชายเลน ควรสร้างความตระหนักรู้ถึงผลกระทบของการทิ้งขยะ การ จัดระบบการจัดเก็บขยะที่มีประสิทธิภาพและการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการขยะ รวมทั้ง การกีดเซาะ ชายฝั่งจากคลื่นทะเลเป็นปัญหาร้ายแรงที่ส่งผลกระทบต่อป่าชายเลน การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศและกิจกรรมของ ชุมชน เช่น การก่อสร้างระบบคมนาคมทางเรือเพิ่มความเสี่ยงต่อการกีดเซาะชายฝั่ง นอกจากนี้ ยังต้องมีนโยบาย สาธารณะที่มีเป้าหมายชัดเจนในการแก้ไขปัญหาป่าชายเลน การกำหนดพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาและ อนุรักษ์ป่าชายเลน การส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนและพัฒนาการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การควบคุมการใช้ทรัพยากรไม้และการอบรมและการประชาสัมพันธ์เพื่อนำการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นใน การจัดการป่าชายเลน นโยบายที่มีประสิทธิภาพควรออกแบบให้สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงในพื้นที่และนำไปสู่การ จัดการป่าชายเลนที่เชื่อมโยงได้ สอดคล้องกับการศึกษาของ ไพบุลย์ เต็มสมเกตต์ และบุญเอื้อ บุญฤทธิ์ ที่ศึกษา เรื่อง การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมชายฝั่งอ่าวไทย: กรณีศึกษา จังหวัดระยอง และจังหวัดจันทบุรี ผลการศึกษาพบว่า ป่า ชายเลนและสภาพแวดล้อมบริเวณชายฝั่งทะเลเสื่อมโทรมมากเนื่องจากการทำนาเกลือ อันมีที่มาจากการบุกรุกพื้นที่ ของนายทุนเพื่อขุดบ่อเลี้ยงกุ้งดำตามแนวชายฝั่ง อีกทั้ง ยังมีการปล่อยของเสียจากโรงงานออกสู่แหล่งน้ำและไม่มี การบำบัดน้ำเสีย น้ำตกใจคือนายทุนเหล่านี้ยังใช้เงินปิดปากกรรมหมู่บ้านอีกด้วย นอกจากนี้ ยังมีการปล่อย สารเคมีจากการทำนาข้าว และการทิ้งขยะของสมาชิกชุมชนและนักท่องเที่ยวรวมทั้งการกีดเซาะชายฝั่งของคลื่น จากทะเล นโยบายสาธารณะที่เสนอแนะเป็นเรื่องเกี่ยวกับมาตรการในการแก้ปัญหาสภาพป่าชายเลนที่เสื่อมโทรม การกีดเซาะชายฝั่งของคลื่นจากทะเลและการจัดการขยะของชุมชน (ไพบุลย์ เต็มสมเกตต์ และบุญเอื้อ บุญฤทธิ์, 2560)

2. แนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมป่าชายเลนในพื้นที่ตำบลปากพูน จังหวัดนครศรีธรรมราช อภิปราย ผลได้ว่า กระบวนการสร้างความตระหนักและความเข้าใจในสำคัญของป่าชายเลนที่มีต่อชีวิตและเศรษฐกิจ ของชุมชน (Barbier, E. B. et al., 2011) การสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็งระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสามารถช่วยในการ ตัดสินใจและสนับสนุนนโยบายที่มีประสิทธิภาพในการอนุรักษ์ป่าชายเลนได้ (Gedan, K. B. et al., 2009) เนื่องจาก การอนุรักษ์ป่าชายเลนจำเป็นต้องสร้างความตระหนักถึงสำคัญของป่าชายเลนต่อชีวิตและเศรษฐกิจของ ชุมชน พร้อมทั้งส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกระดับ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่เข้มแข็ง ระหว่างชุมชน หน่วยงานรัฐ และเอกชน เป็นกลไกสำคัญในการจัดการอย่างยั่งยืน โดยใช้กระบวนการแลกเปลี่ยน ความรู้ ประชุมหารือ กำหนดเป้าหมายร่วมกัน และจัดทำ MOU เพื่อกระตุ้นความร่วมมือ รวมถึงการสนับสนุนทาง การเงินและเทคนิคจากภายนอก ช่วยเสริมศักยภาพชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลนให้มีความยั่งยืนได้ สอดคล้องกับการศึกษาของ ณัฏฐ์ณิน พูลสวัสดิ์ ที่ศึกษาเรื่อง ความตระหนักของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์ ทรัพยากรป่าชายเลน ศึกษากรณี ตำบลโคกขาม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร ผลการศึกษาพบว่า ภาคท้องถิ่น ควรให้ความสำคัญในการส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนท้องถิ่นเข้าร่วมกิจกรรมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่า ชายเลนมากขึ้น เนื่องจาก ปัญหาและอุปสรรคที่พบจากการศึกษาคือ ประชาชนมีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารน้อย ตลอดจนให้ความสำคัญในการประกอบอาชีพมากกว่า ทำให้ประชาชนไม่ค่อยมีส่วนร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์ ทรัพยากรป่าชายเลน ดังนั้น จึงมีข้อเสนอแนะให้มีการเสริมสร้างความตระหนักของประชาชนท้องถิ่น การปลูกฝัง

จิตสำนึกที่ดีให้แก่ประชาชนท้องถิ่นเพื่อให้เห็นถึงความสำคัญของทรัพยากรป่าชายเลนในท้องถิ่น พร้อมทั้งแสดงให้เห็นถึงข้อดีหรือประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นจากการช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนอย่างจริงจังจึงเพื่อเป็นการกระตุ้นให้ชาวบ้านเกิดความตระหนักต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน (ณัฏฐณิน พูลสวัสดิ์, 2557)

อย่างไรก็ตาม การอภิปรายผลในครั้งนี้จำกัดอยู่เฉพาะผู้ให้ข้อมูลในตำบลปากพูน ซึ่งอาจไม่สามารถสะท้อนสถานการณ์ในพื้นที่ป่าชายเลนอื่นได้ทั้งหมด เนื่องจาก งานวิจัยชิ้นที่เน้นบริบทเฉพาะพื้นที่เดียว ทำให้ข้อเสนอแนะแม้จะลึกซึ้ง แต่ไม่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้กว้างขวางหรือง่ายต่อการเปรียบเทียบกับพื้นที่อื่น ตรงกันข้ามกับงานของ Bandeira, S. et al. ซึ่งศึกษาโมเดลการจัดการป่าชายเลนโดยชุมชนในโมซัมบิก โดยใช้ข้อมูลจากภาพถ่ายดาวเทียมและการสัมภาษณ์เชิงลึก ทำให้สามารถประเมินผลกระทบและความสำเร็จของการจัดการได้อย่างแม่นยำและเปรียบเทียบได้ในหลายพื้นที่ (Bandeira, S. et al., 2024) และงานวิจัยนี้ให้ความสำคัญกับบทบาทของชุมชนอย่างมาก แต่ยังขาดการวิเคราะห์เชิงลึกด้านโครงสร้างอำนาจ การเมืองท้องถิ่น และอุปสรรคทางนโยบาย ต่างจากงานของ Damastuti, E. & Groot, W. T. ที่เน้นวิเคราะห์บทบาทของสถาบันท้องถิ่น กลุ่มอิทธิพล และบทบาทของรัฐในการกำหนดการเข้าถึงและควบคุมทรัพยากร (Damastuti, E. & Groot, W. T., 2022) อีกทั้ง งานวิจัยนี้ใช้การสัมภาษณ์และข้อมูลทุติยภูมิเป็นหลัก จึงอาจขาดความแม่นยำในการวัดผลกระทบทางนิเวศ เช่น การเปลี่ยนแปลงคุณภาพน้ำหรืออัตราการกัดเซาะชายฝั่ง ตรงกันข้ามกับงานของ Bandeira, S. et al. ซึ่งใช้ข้อมูลเชิงชีววิทยาและระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) ร่วมด้วย จึงสามารถชี้วัดผลกระทบได้อย่างแม่นยำและเห็นภาพการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศ (Bandeira, S. et al., 2024)

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยเรื่อง นิเวศวิทยาทางสังคมเพื่อจัดการสิ่งแวดล้อมป่าชายเลนในพื้นที่ตำบลปากพูน จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า 1) สภาพปัญหาการจัดการสิ่งแวดล้อมป่าชายเลนในพื้นที่ตำบลปากพูน จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้แก่ สภาพปัญหาการจัดการสิ่งแวดล้อมป่าชายเลนที่เกิดขึ้นความเสื่อมโทรมของป่าชายเลนจากการใช้ที่ดินที่ไม่เหมาะสม ปัญหาของเสียและสารเคมีจากการทำนาเกลือ ปัญหาการอุดตันทางน้ำและน้ำท่วมจากการทิ้งขยะของชุมชนและนักท่องเที่ยว คลื่นทะเลที่กัดเซาะชายฝั่งและนโยบายสาธารณะ และ 2) แนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมป่าชายเลนในพื้นที่ตำบลปากพูน จังหวัดนครศรีธรรมราช คือ ต้องมีกระบวนการสร้างความตระหนัก ประสานงานเครือข่าย สร้างพันธมิตรบูรณาการร่วมกัน ร่วมคิดและวางแผน ดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ร่วมบริหารจัดการเครือข่าย พัฒนาความสัมพันธ์และรักษาความสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง ข้อเสนอแนะในการวิจัย 1) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย คือ ควรมีคณะกรรมการที่ประกอบด้วยตัวแทนจากภาครัฐ (เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สมาชิกสภาในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่น และสถาบันการศึกษา ได้แก่ ครูและนักเรียนโรงเรียนเทศบาลเมืองปากพูน ครูและนักเรียนโรงเรียนผู้สูงอายุ และครูศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก) องค์กรพัฒนาเอกชน (บริษัทนำเที่ยว และเจ้าของเรือรับจ้าง ชุมชนท้องถิ่น (สถานประกอบการและวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ ตลาด 100 ปี ท่าแพ ความสุขชาวเล อุโมงค์เมซอล โรงเหี่ยวยายศรี และท่าเรือคนขายเลน) และนักวิชาการเพื่อดูแลและประสานงานการจัดการป่าชายเลนอย่างเป็นระบบ การจัดทำนโยบายที่ชัดเจนสำหรับการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลนโดยให้มีการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสังคมในทุกโครงการที่เกี่ยวข้อง การ

ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและป่าชายเลนผ่านการจัดตั้งเวทีประชุม การสัมมนาและการจัดกิจกรรมให้ความรู้ การสนับสนุนงบประมาณสำหรับการวิจัย การพัฒนาเทคโนโลยีและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการป่าชายเลน และ 2) ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ คือ จัดการอบรมและเสริมสร้างศักยภาพให้แก่ชุมชนในเรื่องการจัดการป่าชายเลน การตรวจสอบและประเมินผลจากการจัดการป่าชายเลน การส่งเสริมและการสร้างเครือข่ายการทำงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐ (เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สมาชิกสภาในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่น และสถาบันการศึกษา ได้แก่ ครูและนักเรียนโรงเรียนเทศบาลเมืองปากพูน ครูและนักเรียนโรงเรียนผู้สูงอายุ และครูศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก) องค์กรพัฒนาเอกชน (บริษัทน้ำทิพย์ และเจ้าของเรือรับจ้าง) และชุมชนท้องถิ่น (สถานประกอบการและวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ ตลาด 100 ปี ท่าแพ ความสุขชาวเล อุโมงอเมซอล โรงเหินวยายศรี และท่าเรือคนชายเลน) เพื่อการแลกเปลี่ยนข้อมูลและทรัพยากร ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับป่าชายเลน เพื่อการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง จัดกิจกรรมที่เสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน เช่น การปลูกป่าชายเลน การจัดการขยะและน้ำเสีย และการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติ

เอกสารอ้างอิง

- กองอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน. (2565). คู่มือการปลูกป่าชายเลน เพื่อประโยชน์จากคาร์บอนเครดิต พ.ศ. 2565. กรุงเทพมหานคร: กองอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน, กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง.
- จำลอง โพธิ์บุญ. (2555). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. วารสารการจัดการสิ่งแวดล้อมและความยั่งยืน, 3(1). 141-174.
- ณัฏฐ์ณริน พูลสวัสดิ์. (2557). ความตระหนักของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ศึกษากรณี ตำบลโคกขาม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร: ความตระหนักของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ศึกษากรณี ตำบลโคกขาม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร. วารสารสังคมศาสตร์บูรณาการ มหาวิทยาลัยมหิดล, 1(2), 57-82.
- เทศบาลเมืองปากพูน. (2566ก). หน้าหลัก. เรียกใช้เมื่อ 21 พฤศจิกายน 2566 จาก <https://www.pakpooncity.go.th/homepage.html>
- _____. (2566ข). ข้อมูลบุคลากร. เรียกใช้เมื่อ 21 พฤศจิกายน 2566 จาก <https://www.pakpooncity.go.th/include/personnel/personnel.html>
- ไพบูลย์ เต็มสมเกตุ และบุญเฮื้อ บุญฤทธิ์. (2560). การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมชายฝั่งอ่าวไทย: กรณีศึกษา จังหวัดระยอง และจังหวัดจันทบุรี. วารสารเกษมบัณฑิต, 18(1), 97-105.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540. (2540). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 114 ตอนที่ 55 ก หน้า 16. (11 ตุลาคม 2540).
- วิเชียร เกตุสิงห์. (2538). ค่าเฉลี่ยกับการแปลความหมาย: เรื่องง่าย ๆ ที่บางครั้งก็พลาดได้. ข่าวการวิจัยการศึกษา, 18(3), 8-11.

- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2535). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 พ.ศ. 2535 - 2539. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- _____. (2540). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 พ.ศ. 2540 - 2544. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- _____. (2545). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 พ.ศ. 2545 - 2549. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- Bandeira, S. et al. (2024). Community-based mangrove restoration in Mozambique: Integrating remote sensing and local knowledge. *Frontiers in Marine Science*, 11(2024), 1337678. <https://doi.org/10.3389/fmars.2024.1337678>.
- Barbier, E. B. et al. (2011). The value of estuarine and coastal ecosystem services. *Ecological Monographs*, 81(2), 169-193.
- Bookchin, M. (1990). *The philosophy of social ecology: Essays on dialectical naturalism*. (2nd ed.). Montreal: Black Rose Books.
- Chodorkoff, D. (2020). Social ecology: eco-humanism. Retrieved November 22, 2023, from <http://www.dindeng.com/social-ecology-chodorkoff/>
- Damastuti, E. & Groot, W. T. (2022). The influence of local institutions and power relations on community-based mangrove management in Indonesia. *Environmental Management*, 70(3), 488–501. <https://doi.org/10.1007/s10018-024-00397-1>.
- Gedan, K. B. et al. (2009). Centuries of human-driven change in salt marsh ecosystems. *Annual Review of Marine Science*, 1(2009), 117-141.
- Gilman, E. et al. (2007). Assessment of Mangrove Response to Projected Relative Sea-Level Rise and Recent Historical Reconstruction of Shoreline Position. *Environmental Monitoring and Assessment*, 124(1-3), 105-130.
- Lincoln, Y. S. & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Beverly Hills. California. United States: Sage Publications.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis*. (2nd ed.). Thousand Oaks: SAGE Publications.
- Patton, M. Q. (2015). *Qualitative research & evaluation methods*. (4th ed.). Thousand Oaks, California, United States: Sage Publications.
- Spradley, J. P. (1980). *Participant observation*. New York, United States: Holt, Rinehart and Winston.
- Tokuç, A. (2013). Rio Declaration on Environment and Development (UN). In Idowu, S. O. (Eds.). *Encyclopedia of Corporate Social Responsibility*. (pp. 2087-2094). Berlin, Heidelberg: Springer.